

Babucs Zoltán

ADALÉKOK A JÁSZKUN ÖNKÉNTES HUSZÁROK 1859. ÉVI MEGALAKULÁSÁHOZ

Egy korábbi tanulmányomban a 12-es Haller-huszárok 1849-1867 közötti ezredtörténetét dolgoztam fel.¹ Jelen írásomban egy másik jászkun hadkiegészítésű csapattest hadi történetét fogom bemutatni megalakulásától 1859-ig.²

1859. április 29-én cs.-kir. csapattestek keltek át a Ticinón, s ezzel kezdetét vette a szárd-osztrák-francia háború.³ A császári hadsereg önkéntes alakulatokkal kívánta gyarapítani sorait, hogy eredményesen hadakozhasson. Ezért Magyarország kormányzója, a III. hadsereg parancsnoka, Albrecht főherceg tábornagy „*Magyarország hű lakóisaihoz*” intézett szövegében, 1859. május 2-án, önkéntességi alapon 3 gyalogsági zászlóalj és 4 huszárosztály felállítását kérte oly módon, hogy a jelentkezők a háború végéig kötelesek szolgálni.⁴

A kért huszárosztályból végül kilenc lett. A toborzóparancsnokság székhelye Jászberényben volt, fiókparancsnokságok pedig Karcagon és Kiskunfélegyházán.⁵ Általában 1 altiszt és 8 közhuszár alkotott egy-egy toborzórészeletet, ezek a vásárokat, búcsúkat járták, s beállításra sarkallták a fiatalokat (megjegyzendő, a hadsereg főparancsnoksága április 29-én a megalakítandó önkéntes huszárosztályokhoz toborzási különítményként egy-egy huszárezredből

¹ Jászsági Évkönyv 1996 82-102.

² Tanulmányomat a közelmúltban elhunyt lektorom, vitéz Barcy Zoltán ny. hadseregtörténész, volt m.kir. honvéd tart. tüzér hadnagy emlékének ajánlom. Munkám elkészítéséhez nélkülözhetetlen segítséget nyújtottak az alábbi személyek: Pandula Attila egyetemi adjunktus (ELTE BTK), Rainer Pál régész-muzeológus (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém), Hortiné Bathó Edit igazgató (Jász Múzeum, Jászberény) köszönet érte, továbbá Családomnak is.

³ báti Berkó István: A magyar huszárság története. Bp., 1918., 118.o. A továbbiakban: Berkó i.m.I., Barcy Zoltán: Évszázadok egyenruhái. Bp., 1991., 81-83.o. A továbbiakban: Barcy i.m., Barcy Zoltán - Somogyi Győző: Magyar huszárok. Bp., 1987., 72-73.o. A továbbiakban: Barcy-Somogyi i.m. Andreas Thürheim: Die Reiter-Regimenter der k.k. oesterreichischen Armee I-III.k., Wien, 1862., II.k. Die Hussaren 322.o. A továbbiakban: Thürheim id. mű II. k., vitéz Berkó István: Magyar önkéntes csapatok az 1859. évi háborúban. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1930., 56.o. A továbbiakban: Berkó i.m.II., Oscar Teuber - Rudolf Ottenfeld: Die österreichische Armee 1700-1867. I-II.k., Wien, 1895., II.k. 530-532.o. és 618.o., A továbbiakban: Teuber - Ottenfeld i.m.II.k., Major Alphons Freiherr von Wrede: Geschichte des K. und K. Wehrmacht. I-V.k. Wien, 1898-1903., III.k. (A lovasság) 301.o. A továbbiakban: Wrede i.m.+ a vonatkozó kötet száma.

⁴ Berkó i.m.II. 56.o., Erdélyi Gyula: A magyarok hadi szervezete és hadvezetési művészete ezer éven át. Bp., 1942., 255.o., Barcy i.m. 81.o.

⁵ Berkó i.m.I. 61.o.

2-3 tiszte, 8-10 altiszte és 12-13 közhuszárt irányított. A jászokhoz a cs.-kir. 3. és a 9. huszárezredekől érkeztek toborzók).⁶

Jászberényben - a jászberényi I. önkéntes huszárosztály (hivatalosan május 10-én alakították meg) központjában - már az első napokban nagyszerű eredmények mutatkoztak.⁷

Május 5-én a toborzóparancsnok jelentette: adminisztrációs és pénzügyi hiányosságok zavarják munkájukat, s ha ezekre nem találnak mihamarabb orvoslást, félő, hogy az újoncok elszélednek.⁸

A jászárokszállási verbuválás kapcsán ismeretes, hogy az ottani toborzó részleg több akó bort engedett le a torkán a község kontójára.⁹

Jászberényben verbunkos zeneszóval fogadták az önkénteseket. A Jászberényi Tanácsulések Jegyzőkönyvének 1859. május 21-i bejegyzése szerint: „*Bastl János a' helybeli zene társaság karmestere kéri: a' Főkapitány Úr által meg rendelt előző napi toborzás alkalmával tellyesített zene szolgálatok megjutalmaztatását.*” Végül a várostól 8 Ft-ot kaptak a zenészek.¹⁰

Jászsószentgyörgyön az 1859. május 13-i tanácsulése alkalmával a főbíró a toborzó kontingens részére cigányzenét és itókát kért. A gyűlés: „... *a toborzó csapatnak a zenét örömmel meg ajánlja a Tanács és birtokosság, de miután jelen helyzetben a közmajorkodó pénztára igen silányúl áll, arra semmi ital sem ajánltathatik.*”¹¹

Jász-Mihálytelken 1859. május 11-én a főkormányzói szózatot tudomásul vették, s „...*minek folytán a gyűlés a fejedelmi trón iránti hű érzelme nyilvánítása tekintetéből, a felhívásban érintett közös veszély elhárítására szükségelt önkéntesek toborzását községében ezennel elrendeli...*”¹² A toborzás költségei 238 Ft 80 kr-ra rúgtak, s 27 önkéntes fiataalt sikerült zászló alá állítaniuk.¹³

⁶ Berkó i.m.II. 207.o.

⁷ A megalakulás datálása: Berkó i.m.II. 207.o., Berkó i.m.I. 82-83.o.

⁸ Berkó i.m.I. 82-83.o.

⁹ Herbert János: Jászárokszállás nagyközség monográfiája. Bp., 1992., 48.o. A továbbiakban: Herbert i.m.

¹⁰ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár (a továbbiakban: JNSzML) Jászberényi Tanácsulések jegyzőkönyve 1856-1858. 58.rsz. Az 1859. május 21-i gyűlés vonatkozó száma: 1859/ 116. A továbbiakban: jászberényi jzk.

¹¹ JNSzML Jászsószentgyörgy levéltára, Tanácsulési jegyzőkönyv 1854-1859. 14.rsz., 35-36.o., 66. A továbbiakban: jászsószentgyörgyi jzk.

¹² JNSzML Jásztelek község iratai, Közigazgatási, Tanácsai és Közbirtokossági jegyzőkönyvek 1858-1861. 14. rsz., 70.sz. A továbbiakban: jásztelki jzk.

¹³ Jásztelki jzk., az 1859. május 25-i gyűlés jegyzőkönyve 97.sz.

Haller Ferenc gróf altábornagy¹⁴ időközben minden önkéntes alakulást utasított, az uralkodó Katonai Irodájának jelentsék írásban alakulásaikat.

A május 19-i császári engedély alapján Haller elrendelte, hogy a toborzóparancsnokság költözzön át Karcagra - hiszen a jászberényi osztály létszáma betelt- a II. karcagi önkéntes huszárosztály székhelyére. Az aradi és debreceni osztályok fölös számú embereiket adják át a jászkunoknak, csak a szükséges létszámot tartásuk vissza. Mundért a jászkunoktól kapnak. A zalaegerszegi osztály később küldje el legényeit Karcagra. Ha Karcagon betelt a létszám, a többi osztály feltétlenül szüntesse be számfeletti önkénteseinek odaküldését.¹⁵ A jászberényi osztály május 20-án Szolgálati Könyveket, Rendeleti Közlönyöket igényelt a toborzóparancsnokság és a pótcsapat számára. Gyakorlati Szabályzatot 2 példányban még 20-án kaptak. 26-án Haller kérte a hadseregfőparancsnokságot, minden önkéntes alakulathoz vezényeljének számvevőségi alkalmazottakat. Ugyanekkor javasolta, hogy a két jászkun önkéntes huszárosztályt gróf Eszterházy Sándor ezredes vezényelte alatt egyesítsék ezredbe - május 28-án ezt el is rendelte a császár. Az önkéntes lovassági csapatok századlétszámát 130 lóhátas és 13 lónélküli huszárról 1859. május 25-én emelték fel, a legénységi és az altiszti állomány ekkor az alábbi volt: 2 őrmester, 4 szakaszvezető, 8 tizedes, 1 trombitás, 6 tisztiszolga, 150 lovasított és 15 lónélküli huszár.

1859. május 28-án „Cs: Kir: Jász Kun Megyei Főkapitány Jankovich György Úr Ő Nagysága f.é. 875ik eln: számú le iratában - e tanácsi testület által a közönség részéről a' jászkun lovas csapat fel szereléséhez tett adakozási ajánlataért köszönetet szavaz...”¹⁶

Karcagon május 8-ig 22 újoncot vettek fel. Adminisztrációs és egyenruházati problémák ugyanúgy adódtak, s a toborzóparancsnok le is köszönt, mivel nem kapott érdemleges segítséget.¹⁷ Május 31-én 170 újonca volt az osztálynak, a kiképzés azonban el sem indult, mivel sem tisztjük, sem altisztjük nem volt. Osztályparancsnokuk sürgetve kért tiszteket és altiszteket,

¹⁴ Gróf hallerkeői **Haller Ferenc** altábornagy egyébiránt 1850-1875 között a cs.-kir. 12. huszárregiment ezredtulajdonosa volt. A legendás hiru alakulat legénységi állományát 1800-1867 között a Jászkun Kerület adta. Berkó i.m.I. 115.o. és Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k.k. 12. Hussaren-Regiments. Wien, 1876., 202.o. A cs.-kir. 12. huszárezred 1849-1867 közötti hadi történetét „A 12-es jászkun huszárok ezredtörténete (1849-1867)” c. tanulmányom tárgyalja, mely a Jászsági Évkönyv 1996 hasábjain látott napvilágot.

¹⁵ A jászberényi I. osztály 1859. május 22-én 254 huszárt, 14 tisztet és 8 lovat számlált. Az előírt létszámot nem május 19-én, hanem egy héttel később érte el. Berkó i.m.II. 208 - 211.o.

¹⁶ Jászberényi jzk. 1859/144.

¹⁷ Berkó i.m.I. 84.o.

egyúttal jelentve, hogy Jankovich főkapitány és saját véleménye szerint a III. osztályt is rövid időn belül ki lehet állítani.

Június 3-án már 390-en voltak a II. osztálynál, s az I. osztálytól két altisztet irányítottak át a kiképzés megkezdésére. Megfelelő létszámú altiszti kart kérvényeztek Haller altábornagytól. Egy hét múltán a karcagi osztály létszáma már elérte a 394 főt, 15-én már 55 számfeletti huszáruk volt. Az osztály szervezését végül Jászberényben fejezték be. (A könnyebb szervezés érdekében korábban javasolta az I. osztály parancsnoka és a jászkun főkapitány, hogy a II. osztályt inkább Jászberényben állítsák fel. Haller végül elfogadta javaslatukat), s itt is maradtak a háború végéig. A duellum idejére szerződttették az orvosokat az önkéntesekhez. A huszárosztályoknál szervezetileg 2 fő-, 1 alorvos és 2-2 állatorvos volt. Július végén a jászkun huszároknál már egy főorvos és egy fősebész szolgált, egy alorvos éppen berukkolt. Kelltek is az orvosi jelenlét, mivel a huszárok között igen nagy számban volt nemibeteg. Eszterházy gróf véleménye szerint a baj gyökere ott volt, hogy a legények Jászberény városában egyenként kerültek beszállásolásra a lakossághoz, s nem vetették meg a fehércselédeket.¹⁸

Egyenruházati felszerelés tekintetében Albrecht főherceg a következőképpen rendelkezett: *„Az önkéntesek felszerelése, mind a gyalogosoknál, mind a lovasságnál magyar szabású... A jászkun osztályoknál sötétkék attila, mente és nadrág, fekete zsinórzattal ... fővegyül pedig minden huszár fekete nemezkalapot rózsával és fekete tollal, a többi szerelékdarabok és köpenyszák a rendes huszárokéhoz hasonló ... A szabad csapatok fegyverzete épp olyan, mint a cs.k. hadseregé.”*¹⁹ Tarsolyt egyáltalán nem kaptak. Tábori sapkát (az osztály elhasználódott nadrágjainak posztójából)²⁰, bőrözött lovaglónadrágot (jónéhány század anyaghiány következtében szürke helyett világoskék színűvel rendelkezett)²¹, fehér, ujjatlan huszár körköpenyt és vászonzubbonyt²² viszont igen. Fekete kendő helyett rojtos végű, fekete magyar

¹⁸ Berkó i.m.II. 213., 216. és 232.o.

¹⁹ Berkó i.m.I. 56.o., Barcy i.m. 81.o., Dernyey i.m. 5.o.

²⁰ A legénységi atillaposztó tábori sapka hasonlított a sötétszürke tisztii tábori sapkához, alját fekete-sárga zsinórral díszítették, ebből képeztek a sapka homlokrészén vitézkötést. Barcy i.m. 73. és 80.o. Teuber-Ottenfeld i.m.II.k. 530.o.

²¹ Szürke, alul 24 cm magasságban bőrözött lovaglónadrág (Reithose). A csizmanadrág helyett, vagy arra ráhúzva viselték. A tisztii rajthuzli színe középszürke, bőrözése magasabb volt. Babucs Zoltán: Jászkun alakulatok az 1848/49-es magyar függetlenségi háborúban. Jászberény, 1995., 85.o. és Barcy i.m. 73. és 80.o.

²² A foszlányzubbonyt kétsoros gombolású (hat-hat csontgombbal), gyalogsági mintájú volt. Gallérján atillaszínű parolival. Barcy i.m. 73. és 80.o., az 1859-es önkéntesek kapcsán: Barcy i.m. 81.o.

kendő volt nyakraalójuk. A jászkunok kék posztó tábori sapkája szintúgy elütött a többi önkéntes osztály piros sapkájától, mint a viseletük, hiszen a többi önkéntes huszár „... *zöld attilát és mentét s vörös nadrágot ...*” kapott. ²³

Amíg tartott az önkéntesek szervezése, a ruházati cikkek beszerzése állandó problémát okozott. Előírt ruházat, fekete zsinórzat és „*honi kalap*” egyáltalán nem volt a katonai raktárakban. Május 9-én Haller vezénylőtábornok utasította az Óbudai Monturs Comissiót, legalább a toborzó különítmények mundérjait készítsék el, a Comissió válaszában utalt arra, hogy a hadsereg egészségügyi alakulatai és a szekereszet számára mihamarabb kell egyenruhát varrniuk, így a megrendelést célszerű lenne továbbítani a pesti szabókhoz, illetve a váci fegyházba

Felsőbb utasításra az önkéntes alakulatok egy-egy tisztje és különítménye kellett, hogy felkeresse az Óbudai Ruházati Bizottmányt az egyenruházat és felszerelés beszerzése végett. Május 17-től a vezénylőtábornok által odavezényelt százados ügyelt a megfelelő tételek kiadására, naponként kellett jelentést tennie a ruházati ellátás állásáról. ²⁴

A kiadott megbízást igen lassan teljesítették a pesti szabók. Protmann pesti rendőrfőnök elrendelte az ügy kivizsgálását, s kiderült, nem politikai okok miatt halad vontatottan a munkálat, hanem azért, mert a varratási megbízást későn kapták meg a szabók.

Mivel az Óbudai Raktár készletei korántsem elégítették ki az önkéntesek igényeit, a Prágai, a Brünni (a kért 1000 pár huszárcsizmát nem küldték el Óbudára, mivel az a készlet az ott bekvártélyozott huszároknak kellett), és a Stockeraui Ruházati Bizottmányokat is be kellett vonni beöltöztetésükhöz.

Szinte minden ruházati cikkel gondok adódtak. Menték jóformán nem is készültek, mivel prémezésükhöz nem volt báránybőr. Pörge kalap is igen kevés akadt, ezért az önkéntes csapatoknak állomáshelyükön kellett megrendelniük a fővegeket.

Egyre inkább az a tendencia érvényesült, hogy mihelyt a csapatok elérték a kívánt létszámot, útnak indultak polgári ruházatukban Ausztria felé - így járt a jászberényi I. önkéntes huszárosztály - , s a hiányzó „*mundur*” és felszerelési darabokat később küldték utánuk.

²³ Berkó i.m.I. 56.o., Dornyey i.m. 5.o.

²⁴ Berkó i.m.II. 219-220.o.

A Jászkun ezred megbízott tisztje május 23-án tájékoztatta alakulatát arról, hogy Óbudán a Comissio raktárából szinte minden ruházati-felszerelési cikk hiányzik. Haller közbenjárt ügyükben, s a kiszabott mundurók Jászberénybe történő leszállítását elrendelte, mivel Jankovich György, a Jászkun Kerület főkapitánya a jászberényi, és a környéken lévő szabócéheket bízta meg az uniformisok varratásával.²⁵ A szabók a készítési ár háromszorosát kapták a Jászkerületben. (Ezidőtájt egy atilla zsinórozása 1 forint 28 krajcár, egy magyar nadrágé 41,5 krajcár volt.)²⁶

Kevés volt a fekete zsinór, holott Haller rendelt a pesti „*Schauengel és Österreicher*” Cégtől röfjéért 6 forintot fizetve. Jankovich főkapitány jelentette, nem tudják a helyi szabók befejezni a munkákat, mivel a Comissio nem küldi Jászberénybe a beígért zsinórokat. A probléma végül úgy oldódott meg, hogy a Veronába érkezett I. debreceni huszárosztály (és Jászberényből a mieink is) kérésére Albrecht főherceg távirati úton elrendelte, hogy az önkéntes huszárok mundurját fekete-sárga zsinórzattal díszítsék, mondván, a hadrafogható huszárt a „*tarka zsinór*” jelképezi, így a már elkészült uniformisokról kb. 46 km (!) fekete zsinórt kellett lefejtetni. Nehogy kárbavesszen ez a tétel, a második lépcsőben felállításra kerülő zászlóaljok és huszárosztályok számára meghagyták a fekete zsinór viselésének jogát.

Június 1-jén az Óbudai Comissió jelentést készített arról, milyen készletei vannak, melyeket az önkéntes huszároknak ki tudnak adni, így vörös, zöld, sötétkék posztóból elegendő készletekkel bírnak, ellenben köpenyposztó és rajthuzlinak való szürke posztó nincs raktáron. Viszont világoskék posztóból már 1326 köpenyt kiadtak, 1000 darab pedig kiszabott állapotban van. 10000 derékszíjuk van, de csat kellene mindegyikhez. Jelentették továbbá, hogy a huszárok atillája és nadrágja készülőfélben van. Június végén a huszárok kérték a menték kiadását, de Haller altábornagy azt válaszolta, csak akkor kapják meg azokat, ha eljött az ideje, gyakorlatilag nem is kapták meg a mentéket a háború folyamán. Ekkor határozták meg azt is,

²⁵ Berkó i.m.II. 220-223.o., huszárcsizmák 224.o., a zsinórozás 226.o.

²⁶ Itt jegyzem meg, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban végzett kutatásaim során a jászsági céhek 1859-es iratanyagát is átvizsgáltam. Azonban a bevételi és kiadási könyvek, számlák, számadások között egyáltalán nem találtam semmilyen utalást az önkéntes huszárok beöltöztetésével kapcsolatban. JNSzML IX. Céhek iratai. Az alábbi céhek irományait néztem át: Jászárokszállási Szûcs és Szabó Egyesült Céh 1766-1872 1.rs. (c. Bevételi-kiadási naplók 1845-1870 5.), Jászberényi Asztalos, Lakatos, Üveges, Kõmûves és Sarkantyús Egyesült Céh 2.rs. (d. Számadások 1858-1885), Jászberényi Csizmadia Céh 3.rs. (c. Számadások, bevételi és kiadási napló 1858-1881 4.), Jászberényi Vékony Szûrszabó és Szûcs Egyesült Céh 7.rs. (d. Számadások 1726-1870 4.)

hogy a huszárosztályok tartalék uniformissal és felszereléssel is bírjanak. (Ez az állomány 10 %-át jelentette).²⁷

Az önkéntes huszárok ruházati variánsai az
1859. évi háború idejéből²⁸

	Öltözet	Kiegészítő
Tisztek	pörge kalap, tiszti tábori sapka ²⁹ atilla, mente csizmanadrág, rajthuzli, csizma	fekete, rojtos nyakkendő, zsinóröv, vállszíjas tiszti tölténytáska ³⁰ , fehér kesztyű, fehér köpeny ³¹
Legénység	pörge kalap, legénységi tábori sapka atilla, foszlányzubbonny csizmanadrág, rajthuzli, csizma	fekete, rojtos nyakkendő. fehér vállszíjas tölténytáska, fehér karabélyszíj ³² , fehér kesztyű (tizedestől felfelé), ujjatlan fehér körköpeny

A főhercegi szózat különleges kiváltságképp a jászkunoknak megengedte, hogy az 1858-ban Erzsébet császárné által részükre adományozott jász és kun zászlókat hadijelvényként

²⁷ A mentékhez hiányzott a báránybőr, így prémezés nélkül készültek Óbudán. Berkó i.m.II.221., 223-230.o., Barcy i.m.81.o.

²⁸ Barcy i.m. 81-82.o. , Barcy-Somogyi i.m. 72-73.o., Berkó i.m.I., 118.o., Berkó i.m.II.,56.o., Teuber-Ottenfeld i.m.II. 530-532.o. és 618.o.

²⁹Szürke, aranyzsinóros sapka, bőr szemernyővel, aranyrózsával és gombhurokkal.

³⁰ A szolgálati jelvény vállszíja piros bársonnyal bélelt arany paszományból készült, közepén fekete cérnával áthúzva, rajta az ezüst oroslánfej és a kétféjű sas által közrefogott kettős láncsal. Az ezüst tölténytáskát arany kétféjű sas díszítette. Barcy i.m. 80.o.

³¹ A huszártisztek fehér köpenye gyalogtiszti mintára készült, az állógalléron atillaposztó parolival.

³² Lőfegyverek nem voltak, ezért kérdéses, hogy ezeket a cikkeket egyáltalán kiadták-e a legénységnek.

használhassák. A zászlókat 1868-ig hordozták, s az ún. Erzsébet-zászló (ez volt a jász osztályé) mind a mai napig a Jász Múzeumban megtalálható (ltsz.: 61.59.l.)

A felszerelés, fegyverzet, lófelszerelés ügye hasonlóképp nehezen haladt. Haller Manschön pesti szíjgyártótól 1676 pár pisztolyt rendelt, darabját 5 forintért. Gyútûs pisztolyt, s régebbi típusú kardokat adtak ki a legénységnek. A hajdúk és a jászkunok az 1857-es uralkodói körutazás alkalmával kapott kardokkal szerelkeztek fel.³³

A sorhadi huszárok lovainál kisebb hátasokat (14 marok, 1 hüvelyk = kb. 150 cm) vételezhettek az önkénteseknek 100-130 forintért.³⁴ A hadvezetés bízott benne, hogy legalább az önkéntesek egy része lovakat és lószerszámot is hoz magával, de ezek száma minimális volt. Május 12-én Haller altábornagy a jászberényi osztálynak 11500 forintot utalt ki lóvásárlás céljából - a „*lónélküli*” önkénteseknek kellett ezen a pénzen hátast venni, melyek a háború után a huszárok tulajdonába mentek át.

Önkéntes felajánlásokra is sor került, így például Jászfákóhalma egy szürkét, Kunszentmárton három lovat, Kiskunhalas hat lovat, a Jászkun Kerület pedig 19 lovat és 3250 forintot adott az önkénteseknek. Jászárokszállás három hátas beszerzésére adott 252 forintot.³⁵ Bécsből báró Sina György 1000 forintot adományozott lóbeszerzésére.³⁶

1859. május 14-én olvasták fel Kisújszállás vezetősége előtt az alábbi főkapitányi rendelkezést: „...*tudomásra hozatik hogy az alakittatni leg magasb helyről megengedett Jászkun önkénytes csapat alá szükségelt ló menyiség bevásárlása árának fedezéséhez Cs. Kir. Fő Herczeg Albrecht Főkormányzó Ő Fensége és Fenséges Hitvese Hildelgand (sic! BZ) Fő Herczeg asszony 3500 forintnyi adománnyal járulni kegyeskedtek. - Ez öszveg már Fő Kapitány Urhoz le juttatva is lévén, Ő Nga azt a mondott czélra a Jászkun kerületekbe elő állitandó 70. darab, 's hadi szolgálatra alkalmas ló bevásárlására látna czélszerünek fordittatni oly arányban, hogy minden alkalmas ló árában az öszvegből fizettessék 50 forint. Minthogy pedig nem reménylhetõ, hogy az*

³³ Berkó i.m.I. 56.o. és Berkó i.m.II.228. és 231.o. A 24 kardot az 1857-es uralkodói látogatás alkalmával kapták a jászkunok. Forrása: Jászberényi jzk. 1857/150. A kardokat, melyeket a fogadásnál történõ díszelgéshez kaptak, megtarthatják. Dernyey i.m. 5.o.

³⁴ A mértékességeket lásd: Bogdán István: Régi magyar mértékek. Bp., 1987. 50-62.o., Berkó i.m.II. 221., 224-225. 228. és 233.o.

³⁵ Berkó i.m.II. 233. és 237.o. Itt jegyzem meg, hogy a jászkun önkéntes huszárok alapítványt hoztak létre 20 arany értékben, azzal a céllal, hogy ebbõl az összegbõl a harcban legelõször kitûnõ bajtársaikat jutalmazták. Forrása: ugyanott.

egyres lovak vételére előírt 50 forintnyi áron azok beszerezhetők lennének, az ezen összeget felező pénz mennyiséget az egyes Jász Kun Községek által aránylagosan gondolná fedezendőnek, 's így Kisújszállás 3 darab lovat állítana elő, melyért kapván csak 150 forintot, a' feles vétel áratt közpénztárából fedezné."³⁷ Kisújszállás, melyet már 1855 óta jelentős mezőgazdasági károk értek, „három hadi czélokra alkalmas ló” kiállítását vállalta el. Az 1859. június 19-i gyűlés jegyzőkönyve szerint végül öt lovat szállítottak el Jászberénybe (a lovak ára és a szállítás díja összesen 515 Ft 75 kr-ra rúgott).³⁸

Karcag (1859. június 8.) hat lovat vett 642 Ft 98 kr-ért.³⁹ A túrkeveiek öt lovat vásároltak, összesen 579 forintért, a lovak Jászberénybe küldése 10 forintot kóstált.⁴⁰ Kunszentmárton három lovat vásárolt (150, 135 és 100 forintért). Az 1859. május 28-i tanácsülés Lázi Péter, Tigyi János és Talmátsi Pál önkénteseknek adta a lovat. Újabb két lovat kért a főkapitány Kunszentmártontól (1859. június 18.), de hátasokat nem tudtak adni, hanem 300 forintot (Ekkor egy önkéntes huszárló ára 150 Ft volt)⁴¹. Kiskunhalas 1500, Majsa 600 forintot adott az önkéntesek lovaira.⁴²

Jászfákóhalma (1859. május 13-i gyűlés) a kért két ló beszerzéséhez szükséges összeget községi pótladó kivetésével próbálta meg előteremteni. 1859. május 21-én , a közgyűlés tulajdonát képező, „1 mén lovat” Csöke László önkéntes huszárra bízta.⁴³

Jászkisér 200 Ft-ot szavazott meg 1859. május 11-én a reá eső két katonaló beszerzésére. 1859. május 26-án a főkapitány részéről „...a községnek elismerés szavaztatik azon fáradságért,

³⁶ JNSzML Kunszentmárton levéltára, Tanácsülési jegyzőkönyvek 1857-1860, 22., 1859. május 28-i ülés, 51.o., 122.sz. A továbbiakban: kunszentmártoni jzk.

³⁷ JNSzML Kisújszállás levéltára, Tanácsülési jegyzőkönyvek 1856-1859, 44., 132.sz., 443.o. A továbbiakban: kisújszállási jzk.

³⁸ Forrása: ugyanott, 158.sz., 452-453.o. A lovak árlistája: 110 Ft 25 kr, 105 Ft, 115 Ft 50 kr, 90 Ft, 90 Ft, a lószállítás 5 forintra rúgott.

³⁹ JNSzML Karcag város levéltára, Városi Tanács és gazdasági gyűlések jegyzőkönyve 1859-1860, 72., 506.sz., 40.o. A továbbiakban: karcagi jzk.

⁴⁰ JNSzML Túrkeve levéltára, Köz, tanácsi és gazdasági gyűlések jegyzőkönyve 1859, 53., 162.sz., 225.o. A lovak: egy „szürke kancza” 140 Ft, eg” „világos pej herélt” 94 Ft 50 kr, egy „pej kancza” 120 Ft, egy szennyves (?) kancza” 115 Ft 50 kr, egyszürke herélt” 109 Ft. 131.sz. A továbbiakban: túrkevei jzk.

⁴¹ Kunszentmártoni jzk. 120.sz., 50-51.o, 128.sz., 52.o., 157.sz., 58.o.

⁴² JNSzML Jászapáti község levéltára, Tanácsi, képviselői, közbirtokossági, lakossági ülések jegyzőkönyvei 1859-1861, 28., 1859. június 8.i ülés, 54.sz., 1-2.o. A továbbiakban: jászapáti jzk.

⁴³ JNSzML Jászfákóhalma levéltára, Tanácsülési jegyzőkönyv 1850-1859, 15., 29.sz., 430-431.o., és 31.sz., 433.o.

miszerint az önkéntes Jászkún huszárok részére két lovat megajánlott."⁴⁴ Jászsószentgyörgynek két lovat kellett kiállítania, amit 1859. május 27-én a főkapitány „...*megelégedését kijelenteni méltóztatott...*” jelzéssel nyugtázott.⁴⁵ Jász-Mihálytelek 1859. május 11-én „...*a szegényebb sorsú Jász-Kun önkéntes huszárok alá két szolgálati ló kiállítására a község felszólítatik.*”⁴⁶ A település vállalta a két ló beszerzését, melyeknek ára 251 Ft-ot jelentett (A lovak jászberényi gazdától származtak).⁴⁷ Jászapáti 1859. június 8-án *”3 könnyű lovas ezredbeli lovak legnagyobb részbeni kiállítása által teljesítette...”*, többet nem tudnak adni.⁴⁸

Május 20-án Haller a pótlovazási felügyelőt, Cseh Győző altábornagyot 14 marok 2 hüvelykes (152,62 cm) lovak vételére rendelte, darabját 100-130 forintért. A csendőrség részére felavatott lovakat is át lehetett adni az önkénteseknek. Május 28-ig az 1. számú Pesti Lóavató Bizottság 72 pótlovat gyűjtött össze a jászberényieknek, ebből 20 ajándék volt. Jelentette továbbá, hogy a zsidó lócsiszárok felvásárolták a lovakat, s a lóavató bizottságok a sorhadi lovasságnak nagytételben veszik a hátasokat. Haller visszaüzent nekik, lószállítók útján vételezzenek hátaslovakat, mivel 14 marok 2 hüvelykes lovak nemigen kellene a sorlovasságnak (áruk 100-130 Ft/db), az ajándékba adott párák ügyében a politikai hatóságokhoz forduljanak.

A jászberényi huszárosztályt a Kerület főkapitánya is támogatta. Jánoshidára a környékről 120-130 lovat hozatott be, de ezek közül csupán 6 vált be. Július 3-i jelentésében már nagyobb eredményről tudott beszámolni: 200 hátask tudott vételezni, 125 forintot fizetve darabjéért. A jászkun önkéntesek II. osztályától jelentést kértek, jelezzék, mily módon akarnak hátasokat beszerezni, vételezni. Az osztály válaszából kiderült, a lóállomány fele már meg van, a lóavatóbizottságtól és magánadományokból 100-100 remonda gyűlt össze.

Június 22-én szálltak nyeregbe, s indultak el Ausztriába a jászberényi I. önkéntes osztály husárjai. Július 6-án a Welsben bekvártélyozott I. jászberényi és az I. debreceni huszárosztályt mustrálta meg Fischer Sándor a 7. huszárezred ezredese, a „*k.k. ungarischen Freiwilligen Truppen Brigade Commando*” parancsnoka, megállapította, hogy a legénység lelkes, a lóállomány kitűnő, de a felszerelés és a fegyverzet kívánnivalókat hagy maga után.

⁴⁴ JNSzML Jászkisér község Tanácsülési jegyzőkönyv 1857-1872. 22., 1859. május 11-i gyűlés 24-25.o., 80.sz., 1859. május 28-i ülés 26.o., 84.sz. A továbbiakban: jászapáti jzk.

⁴⁵ Jászsószentgyörgyi jzk. 35-36.o., 65.sz.

⁴⁶ Jásztelki jzk. 71.sz.

⁴⁷ Jásztelki jzk. 77.sz., 1859. május 28-i ülés.

A kiképzés során a legénység lóháton történő gyakorlatoztatását heti két alkalommal sorban és szakaszban végezték, nyitott és fedett lovardában. Hetente egyszer harctéri szolgálatot is oktattak. Lőkiképzés fegyver és lőszer híján nem volt. Ebben az esetben is követték a hadvezetés által előírottakat, így a legénység kiképzése nem a reguláris, hanem az irreguláris módon folyt. A villafrancai békekötés után (1859. július 11.) felmerült a kérdés, mi legyen az önkéntesek sorsa?

A jászkun főkapitány Raimondi Sándor őrnagy segédletével kereste meg Haller altábornagyot a következő kéréssel: a Jászkun önkéntes huszárezredet sorolják be a már meglévő huszárezredek közé 13-as sorszámmal, mivel az a jászkunok büszkeségét növelné, ha „*Jászkun*” nevű ezredben szolgálnak. A Kerület amúgy is évente 500 rekrutát állít ki, egy huszárezrednek pedig csak 257 újonc kell, így a jászkunok két huszárregimentet is el tudnak látni legénységgel.

Több jászkunsági település tanácsülési jegyzőkönyvében maradt fenn bejegyzés Jankovich főkapitány fentebbi tervéről. Most lapozzunk bele és idézzünk Kisújszállás jegyzőkönyvéből: *„Olvastatott a' Cs. K. Karcz: Jár: Kapitányságnak f.e. auguszt. 8án 510/Eln: sz: a' kelt leirata, melyben tudomásra hozatik az, hogy az éppen lefolyt osztrák-francia-olasz háboru alatt önkénytesül fegyver alá lépett Jászkun ifjak, - mint sorkatonák - a' háboru bevégeztével is katonai szolgálatban maradni kívánnak és fognak, mely alkalomból Jászkun Kerületi Cs. K. Főkapitány Ur Ő Nga értesítése szerint, Jászberény város azon indítványt tevő, mikép a' legmagasbb Trón elé egy legalázatosabb esedezvény terjesztessék fel, sorkatonasággá választott önkényteseinkből "Jászkun Huszár ezred" czimmel egy külön ezred alakíttatásának legkegyelmesebb megengedése és elrendelése iránt, hova aztán évenként besorozandó hadköteles ifjaink is be oszthatók lennének: felhivja azért az Elöljáróságot, hogy az elmondott indítványnak pártolására kelvén, az ahozi járulást elfogandó határozatot - az e tárgyban további lépések megtétele tekintetéből - hova hamarabb terjessze fel.”⁵⁰*

Hogyan is reagált erre a jászkun közvélemény? Lássunk hát egy csokorra való véleményt. Jászapáti: „*Jászberény város képviselőségének hazafiúi érzelmű felterjesztéséhez e község tanácsa kézséggel csatlakozik, örömmel fogadja: hogy az önkéntes Jászkun lovasság örök időkre*

⁴⁸ Jászapáti jzk. 1-2.o.

⁴⁹ Berkó i.m.I. 63.o. és Berkó i.m.II. 233-235., 244. és 249-250.o.

⁵⁰ Kisújszállási jzk. 457-459.o., 1859. augusztus 14-i tanácsülés, 177.sz.

ezredde szerveztetvén, az " Jász kún ezred" nevezetet vegyen, és hogy mindig jászkún fiak által egészítsék ki, hol fiaink örömebb teljesítik szolgálataikat. - A fentebb olvasott Kapitányi rendeletben foglalt Jászberényi kezdeményezéshez Jászapáti város Tanácsa jelen végzésileg tisztelettel megkérni határozta cs. kir. főkapitány úr ő nagyságát: hogy jelen indítványnak az illető helyen érvényesítése alkalmával kegyesen oda működni méltóztassék: hogy mivel a Jászkun fiakból - tapasztalat szerint szorgalmas, tiszta, bátor, rendes és vitéz katonák válnak köztök több tanult ifjak is találtak, tehát a szervezendő ezredben a Jászkun fiaknak tisztí rangokra való alkalmazás s előléptetése iránti ígéret annak helyén kinyerettessék..."⁵¹

A nagykun településeken is elfogadták a javaslatot.⁵² Jászsószentgyörgy 1859. augusztus 18-án döntött. „Tisztelt Cs. K: járási kapitány úrnak ezen leiratát tárgyalás alá vevén e tanács, s bár egyáltalán a régi Nádor - most Haller 12ik huszárezred harcosait tartja, saját törzsökéből alakult ezrednek, s egy hangúlag jelenleg is csak ehez van ragaszkodása, de mind a mellett ha a háború be végeztével alakult önkéntes Jász-Kun huszároknak a további szolgálatra újjólag is teljes szándékok van, és a többi 24 községek a Jászberényi képviseleti közgyűlés indítványát elfogadják, abban e községi Tanács is megnyugvását jelenti ki, és azokból Jász kun huszár Ezrednek alakulásába is világosan kijelentvén, hogy ha azzal a népre sem jelenleg, sem jövőre semmi teher sem nehezedik, mely végzés tisztelt Cs: K: járási kapitány úrnak is meg küldetni rendeltetett." ⁵³ Jászkiséren ellenben (1859. augusztus 21.) az „... indítvány pártfogolásra nem talált.”⁵⁴ Jász-Mihálytelek szintúgy elutasította az új huszárezred tervét. Nézzük, miért. „Minek folytán e tanács - miután a Jászkun kerületek által 1800ban saját gyermekeikből alakított huszár ezred, előbb „Nádor” később Gróf „Haller” név alatt jelenben is fennáll, melybe a hármaskerületek fiai alakulása idejétől kezdve - mindig önként s kitünő vonzalommal állottak, s jövőre is e község saját hadköteles fiait kizárólag ezen ezredbe soroztatni óhajtja, ennél fogva a fentebb említett Jberényi indítványt részéről e tanács el nem fogadja.” ⁵⁵

⁵¹ Jászapáti jzk. 8-9.o., 1859. augusztus 19-i ülés jegyzőkönyve, 66.sz.

⁵² Karcagi jzk. 58.o., 796.sz., Kisújszállási jzk. 457-459.o., 177.sz., Kunmadaras jzk 1857-1860, 63, 69.sz., Kunszentmártoni jzk., 1859-es bejegyzések 89.o, 211.sz., Túrkevei jzk. 225-226.o., 164.sz.

⁵³ Jászsószentgyörgyi jzk. 99.sz.

⁵⁴ Jászkiséri jzk. 29-30.o., 90.sz.

⁵⁵ Jásztelki jzk. 109.sz.

A császár elfogadta a főherceg által beterjesztett elképzelést, úgy hogy két önkéntes huszárezredet állítanak fel 4-4 századdal, a továbbszolgáló önkéntesekből. 1859. augusztus 17-én így kapták huszárjaink a cs.-kir Jász-Kun 13. önkéntes huszárezred nevet. ⁵⁶

⁵⁶ Berkó i.m.II. 250.o. Dornyey i.m. 5.o